

Hoe breed is uw school?

*Handreikingen voor
de bezinning op de christelijke en
reformatorische brede school*

Driestar *onderwijsadvies*

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Samenvatting	6
3. Begripsverkenning	8
4. Bijbels kader	12
5. Pedagogisch kader	16
6. De taak van de school	20
7. Doelgroepen en partners	24
8. Zorg	30
9. Opvang	34
10. Vrije tijd	40
11. Visie Driestar educatief en VGS	44
12. Projectgroep en resonansgroep	48
13. Geraadpleegde literatuur	50

1. Inleiding

Aanleiding en doel

In antwoord op maatschappelijke vragen en veranderingen in het onderwijs- en jeugdbeleid is sinds de jaren negentig in Nederland een groot aantal brede scholen ontstaan.

Ook binnen de achterban groeit de vraag naar een samenhangend aanbod van voorzieningen voor onderwijs, opvang, zorg en welzijn. Sommige bestaande voorzieningen worden niet gebruikt omdat ze de christelijke/reformatorische identiteit missen, andere zijn te veel versnipperd of dreigen door schaalvergroting weg te vallen. Een aantal basisscholen heeft te maken met krimp.

Na de aanvankelijke terughoudendheid zijn ook in het christelijk en reformatorisch onderwijsveld enkele brede scholen ontstaan. Andere scholen denken na over hun maatschappelijke verantwoordelijkheid en de toekomst van het christelijk en reformatorisch onderwijs.

Deze brochure wil scholen in de achterban handreikingen bieden voor hun bezinning. Daarnaast vormt ze de basis voor de dienstverlening van onze eigen organisaties op het terrein van de brede school. We beperken ons in deze brochure tot brede scholen met de basisschool als middelpunt.

Totstandkoming

De visienota bouwt deels voort op de visie op kinderdagverblijven en peuterspeelzalen die Driestar educatief in 2011 ontwikkelde en die door VGS werd overgenomen. Hoofdstuk 4 en 5 - het Bijbelse en pedagogische kader - zijn grotendeels uit deze notitie overgenomen. Voor de nieuwe brochure hebben we het kwantitatief onderzoek onder RD-lezers naar het gebruik van en de opvattingen over kinderopvang (2010) herhaald. Tevens hebben we enkele vragen toegevoegd over de brede school. Daarnaast bezochten we brede scholen in de achterban en hielden we een aantal interne en externe interviews. Verder kregen we veel inzicht in de vragen en opvattingen die er leven tijdens de gezamenlijke bezinning met ouders, leerkrachten, bestuursleden en kerkenraadsleden van basisschool De Wijngaard in Doetinchem. Een concept van de brochure is besproken in een bijeenkomst met een resonansgroep. Ook interne en externe meelezers gaven hun opmerkingen.

Opbouw van de notitie

Na de inleiding en samenvatting in hoofdstuk 1 en 2, volgt in hoofdstuk 3 een verkenning van het begrip brede school. Hoofdstuk 4 en 5 geven het Bijbelse en het pedagogische kader weer van waaruit we naar de brede school kijken. Hoofdstuk 6 gaat in op de verantwoordelijkheid van de school. In hoeverre moet ze inspelen op maatschappelijke verwachtingen en vragen in de achterban of omgeving? Hoofdstuk 7 behandelt de vraag voor wie de school er wil zijn en met wie ze samen wil werken. De extra functies die de brede school vervult naast het geven van onderwijs, liggen vooral op de terreinen zorg, opvang en vrije tijd. In de hoofdstukken 8, 9 en 10 gaan we dieper in op elk van deze terreinen. In hoofdstuk 11 formuleren we ten slotte de visie van Driestar educatief en VGS.

2. Samenvatting

Een school heeft als eerste opdracht haar wettelijke taken goed te vervullen. Eventuele verbreding vraagt om weloverwogen keuzes. Deze moeten aansluiten bij de lokale behoeften en bij de visie van de school op wie haar doelgroepen zijn, welke betekenis ze voor hen wil hebben en hoe ze het leren in de school kan verrijken. Elke brede school heeft dan ook een uniek karakter.

Verantwoordelijkheid ouders

Een belangrijk punt in de bezinning op brede scholen is de Bijbelse verantwoordelijkheid van ouders voor de opvoeding van hun kinderen. Ook vanuit pedagogisch perspectief is de ouder-kindrelatie cruciaal en onvervangbaar. Opvoeden kan echter een zware taak zijn. De omgeving mag ouders niet alleen laten staan. Een identiteitsgebonden aanbod van opvoedondersteuning zou bij bredeschoolvorming prioriteit moeten hebben, om de drempel naar hulp te verlagen.

Bij de verantwoordelijkheid van ouders hoort dat ze arbeidsparticipatie zo veel mogelijk afstemmen op het gezin. Een moeder die thuis voor haar gezin zorgt, doet prachtig werk. Tegelijk vallen de maatschappelijke ontwikkelingen waarmee jonge gezinnen te maken hebben niet te ontkennen. Naar verwachting zal de behoefte aan identiteitsgebonden opvangvoorzieningen groeien. Het is goed als schoolbesturen, kerken en gezinnen zich tijdig bezinnen op dit spanningsveld.

Leerverrijking en maatschappelijke verantwoordelijkheid

De brede school is een kans om de ontwikkeling en het leren van kinderen te verrijken. Belangrijk is dan dat er samenhang is in het aanbod en de partners werken vanuit één visie op de ontwikkeling van het kind. De school moet echter ook afgestemd blijven op ouders die hun kinderen tot de leerplichtige leeftijd en na schooltijd volledig thuis willen opvoeden. De brede school kan daarnaast van betekenis zijn voor haar omgeving door (sommige) aanvullende activiteiten beschikbaar te stellen voor de buurt. Dat geeft tegelijk de kans om de eigen leerlingen in een vertrouwde omgeving te leren optrekken met leeftijdsgenootjes uit andere groepen in de samenleving.

Samenwerkingspartners

Het zal niet altijd haalbaar zijn om een brede school te vormen met partners die allemaal werken vanuit dezelfde identiteit. Zolang de identiteit van het onderwijs gewaarborgd blijft en kinderen en ouders zich vertrouwd en veilig voelen, hoeft dat geen belemmering te zijn. Dan kan samenwerking met andersdenkende partners ook verrijkend zijn. Over het algemeen geldt: hoe inhoudelijker en intensiever de samenwerking, hoe belangrijker de overeenstemming in identiteit en pedagogische visie. Partners die de identiteit niet delen, moeten haar wel respecteren en bereid zijn om er rekening mee te houden en hun aanbod erop af te stemmen.

3. Begrips- verkenning

Begripsomschrijving

Volgens Oberon (2011) is er sprake van een brede school wanneer een school

- een bredere maatschappelijke functie heeft dan die van onderwijsgever alleen;
- structureel samenwerkt met voorzieningen voor welzijn, kinderopvang, zorg, sport en cultuur;
- samen met die voorzieningen zorgt voor een substantiële verbreding van het aanbod.

Huisvesting is geen criterium. Een multifunctionele accommodatie is niet per definitie een brede school. De verschillende gebruikers van het complex kunnen ook los van elkaar functioneren.

Omgekeerd kan een brede school ook opereren vanuit verschillende accommodaties in elkaars nabijheid of verspreid over locaties in de wijk.

Doelen

Het belangrijkste doel waarmee in de jaren negentig brede scholen werden opgericht, was het bestrijden van onderwijsachterstanden in achterstandswijken van (middel)grote steden. Omdat scholen alleen onvoldoende kansen konden bieden, gingen ze samenwerken en afstemmen met voorzieningen als maatschappelijk werk, jeugdzorg en peuterspeelzalen. Een tweede kernpunt was het verlengen van de schooldag met verrijkende buitenschoolse activiteiten op het gebied van kunst, cultuur

Gespreksvragen

- *Doen een of meer van de omstandigheden die aanleiding waren voor de ontwikkeling van brede scholen zich voor in de achterban of omgeving van uw school?*
- *Heeft u weleens nagedacht over een bredere maatschappelijke opdracht dan het geven van onderwijs? Wat waren de belangrijkste argumenten voor en tegen?*
- *Ook in scholen die zich geen brede school noemen, zijn voorbeelden te vinden van verbreding in functies of doelgroepen. Denk aan een voorschool, een opvoedingskring voor ouders of een schaakclub voor kinderen. Zijn er ook voorbeelden in uw school?*

en sport. Dit concept werd uitgebreid tot een integraal jeugdbeleid, waarin welzijn, vorming en zorg een belangrijke rol speelden. De basisschool werd gezien als een spil tussen onderwijs en jeugdzorg en tussen onderwijs en voorschoolse voorzieningen. Daarnaast moest de basisschool een rol spelen in het versterken van de sociale cohesie in de wijk, als ontmoetingscentrum voor wijkbewoners en voor de vrijetijdsbesteding van de jeugd.

Na de achterstandswijken kregen de nieuwbouwwijken brede scholen. Hier was er een ander motief: het aanbieden van dagarrangementen voor werkende ouders met schoolgaande kinderen. Sinds 2007 moeten scholen

naschoolse opvang bieden als ouders daarom vragen. Dit gaf een enorme impuls aan de zogenoemde 'kantooruren-scholen'. Met een voorschools, tussenschools en naschools aanbod kunnen ze kinderen de hele dag op of vanuit één plaats (de school) opvangen.

De laatste jaren is het doel steeds vaker het behoud van voorzieningen. Met name in de dorpskernen is dit belangrijk, maar ook in achterstands-, nieuwbouw- en herstructureringswijken speelt het een rol, wellicht mede door de bezuinigingen.

Verschijningsvormen

Op basis van motieven, verschijningsvormen en organisatiekenmerken onderscheiden Van den Berg et al. (2011) de volgende typen brede scholen:

- *de klassieke brede school*: de brede scholen zoals ze ontstonden in achterstandswijken, gericht op onderwijskansen voor kinderen en het versterken van de omgeving;
- *een netwerk in de buurt*: een samenwerkingsverband tussen instellingen die werken vanuit eigen gebouwen in de buurt, gericht op verbetering van het voorzieningenniveau voor jeugd, ouders en wijkbewoners;
- *een breed voorzieningengebouw*: een grote accommodatie waarin vaak meerdere scholen, kinderopvang en een sportvoorziening gehuisvest zijn;
- *een compact model*: een gebouw met een basisschool, peuterspeelzaal en buitenschoolse opvang, die een volledig arrangement van onderwijs en opvang aanbieden;
- *een integraal model (kindcentrum)*: brede scholen met één bedrijfsmodel en één visie, personeelsbeleid en regie. Doel is een integraal dagprogramma, waarin het kind centraal staat.

Trends

Het jaarbericht van Oberon (2011) beschrijft de actuele stand van zaken rond brede scholen:

- Het primair onderwijs telt inmiddels ruim zestienhonderd brede scholen, die samen meer dan tweeduizend basisscholen huisvesten. De kleinste gemeenten hebben relatief minder vaak brede scholen, maar naar verwachting zullen zij die achterstand komende jaren nog iets inlopen. Over het geheel gezien verwacht men dat de groei van brede scholen zal teruglopen.
- In de beginperiode waren de gemeenten vaak initiator en regisseur. Inmiddels wordt in het merendeel van de brede scholen de voortrekkersrol vervuld door de basisschool. Er is voldoende politiek draagvlak voor brede scholen, maar ruim de helft van de gemeenten vindt dat ze (op termijn) zonder hun steun moeten kunnen functioneren.
- De samenwerking tussen de verschillende disciplines in de brede school is overwegend face to face. Scholen en instellingen kennen elkaar en gebruiken elkaars expertise en ruimtes. Er wordt vooral praktisch afgestemd en nog in veel mindere mate inhoudelijk.

- Enkele jaren geleden leek het erop dat de meeste brede scholen in multifunctionele accommodaties (MFA's) zouden worden ondergebracht. Deze trend heeft echter niet doorgezet. Vooral grote gemeenten kiezen vaker voor brede scholen met locaties verspreid over de wijk. MFA's zijn relatief vaak te vinden in plattelandsgemeenten. Het behoud van voorzieningen en leegstand in schoolgebouwen spelen hierbij mogelijk een rol.
- Brede scholen lijken zich in vergelijking met voorgaande jaren meer op de 'eigen' kinderen en leerlingen te richten. Ouders en buurtbewoners zijn steeds minder de doelgroep. De variatie in het aanbod wordt minder groot, tegelijk worden sommige activiteiten intenser aangeboden. Alleen het aandeel brede scholen met opvangprofiel (in 2011 circa een derde) groeit nog.

Gespreksvraag

- Welk beleid hanteert uw burgerlijke gemeente ten aanzien van brede scholen?

Effecten

Levert een brede school voor kinderen meer op dan een niet-brede school? Het ministerie heeft in 2009 opdracht gegeven voor een effectonderzoek door Oberon, ITS en Sardes. Hiervoor zijn gedurende drie jaar ongeveer vijftienhonderd leerlingen op vijftientig brede scholen gevolgd. De onderzoekers keken onder andere naar de ontwikkeling in leerprestaties en sociale vaardigheden van deze leerlingen en vergeleken deze ontwikkeling met die van leerlingen op ongeveer vijftientig niet-brede scholen¹.

1. De onderzoeksresultaten zijn bij de productie van deze brochure nog niet beschikbaar.

4. Bijbels kader

Dit hoofdstuk gaat in op wat de Bijbel zegt over de opvoeding van kinderen en de verantwoordelijken voor die opvoeding.

Godsdienstige opvoeding

In de Bijbel is opvoeding naadloos verbonden aan geloofsoepvoeding. Ouders hebben de taak hun kinderen 'godzalgig op te voeden, ter eer van Gods heilige naam, tot stichting van de gemeente en tot uitbreiding van het Heilig Evangelie' (huwelijksformulier). Door de zonde ontwikkelen kinderen zich van nature niet in de juiste richting, maar zijn ze geneigd tot het kwade. Dat betekent dat ze leiding, oefening en correctie nodig hebben en gewezen moeten worden op de verzoening en genade, die nodig en mogelijk is door het lijden en sterven van de Heere Jezus en het werk van de Heilige Geest. Die opvoeding begint al jong. Vanaf het begin van hun levensweg moeten kinderen ingewijd worden in een leven onder leiding van Gods geboden en Zijn beloften. 'Leer de jongen de eerste beginselen naar de eis van zijn weg; als hij ook oud zal geworden zijn, zal hij daarvan niet afwijken' (Spreuken 22:6). Dat is een opdracht die altijd en overal van toepassing is: 'En gij zult ze [de woorden van de Heere] uw kinderen inscherpen, en daarvan spreken, als gij in uw huis zit, en als gij op den weg gaat, en als gij nederligt, en als gij opstaat' (Deuteronomium 6:7).

Ouders

Uiteindelijk is het de Heere Zelf Die kinderen leert in Zijn wegen te gaan, maar Hij gebruikt daar mensen voor. Dat zijn in de eerste plaats de vaders en de moeders. In Efeze 6:4 spreekt Paulus bijvoorbeeld de vaders aan: 'En gij vaders, verwekt uw kinderen niet tot toorn, maar voedt hen op in de lering en vermaning des Heeren.' En in Lukas 18 brengen de moeders hun kinderen bij Jezus. De spreukendichter noemt vader en moeder in één adem. 'Mijn zoon! Hoor de tucht van uw vader en verlaat de leer van uw moeder niet' (Spreuken 1:8). Ouders hebben een grote verantwoordelijkheid. Daarbij mogen ze zich gesterkt weten door het feit dat het God is Die hun de taak geeft.

Scheppingsorde

Hoewel de opvoeding een gezamenlijke taak is, is er een verschil tussen vader en moeder. Dat blijkt al in het scheppingsverhaal. Als God Adam heeft geschapen, zegt Hij: 'Het is niet goed dat de mens alleen zij; Ik zal hem een hulpe maken, die als tegen hem over zij' (Genesis 2:18). Dan maakt Hij uit een rib van Adam een vrouw. Man en vrouw vullen elkaar aan in hun verscheidenheid. Zegen en opdracht komen aan hen gelijkelijk toe. Beiden vervullen hun roeping als ze bijdragen aan het bouwen en bewaren van de aarde. Hun cultuuropdracht krijgt echter ten dele een bijzondere invulling. Tegen Eva zegt God: 'Met smart zult gij kinderen baren' en tegen Adam: 'In het zweet uws aanschijns zult gij brood eten' (Genesis 3:16-19). Het voortbrengen en verzorgen van kinderen is de hoofdtak van de vrouw en het onderhouden van de aarde en de zorg voor het gezinsinkomen is de hoofdtak van de man, zonder dat er sprake is van een strikte afbakening.

Gezin als eenheid

God wil dat man en vrouw een gezin vormen, een eenheid. 'Daarom zal de man zijn vader en zijn moeder verlaten, en zijn vrouw aankleven; en zij zullen tot één vlees zijn' (Genesis 2:24).

Zoals onder andere blijkt in 1 Korinthe 11:3 en 1 Petrus 3:1, is de man het hoofd van dat gezin. Van de vrouw staat er dat ze 'onderdanig' is aan de man. Daarmee is niet gezegd dat de vrouw minderwaardig is of dat de man in alles over haar mag heersen. In beide hoofdstukken wordt duidelijk dat deze relatie tussen de man als hoofd en de vrouw als 'hulpe' alleen kan bestaan onder voorwaarde dat beiden de ander liefhebben en eren als hun eigen lichaam.

Het hoofd-zijn van de man houdt ook in dat hij profeet en priester is in het gezin. Hij onderricht zijn gezin, staat biddend om zijn vrouw en kinderen heen en laat hun zien wat het betekent om het leven door God te laten leiden. De volgende generatie moet God leren kennen door de huidige generatie vaders (Psalm 78). Dat laat onverlet dat moeders evenzeer een belangrijke rol hebben in de godsdienstige opvoeding. Eerder in dit

hoofdstuk werden al enkele teksten aangehaald. Wanneer de vader ongelovig is, neemt de moeder de leiding in de godsdienstige opvoeding. Voorbeelden uit de Bijbel zijn Loïs en Eunice, de grootmoeder en moeder van Timotheüs. Een bekend voorbeeld uit de kerkgeschiedenis is Monica, de moeder van Augustinus.

Taak van de vrouw

Op verschillende plekken in de Bijbel wordt de taak van de vrouw verder uitgewerkt. Paulus noemt in 1 Timotheüs onder meer kinderen krijgen en opvoeden, het huis besturen, gastvrijheid verlenen, gelovigen de voeten wassen, verdrukten bijstaan en zich aan allerlei goed werk wijden. In Titus 2:4 en 5 lezen we dat vrouwen hun mannen en hun kinderen lief moeten hebben en voor hun huishouden moeten zorgen. De deugdelijke huisvrouw uit Spreuken 31 voedt haar gezin en dienstmeisjes en zorgt voor haar huishouden. Maar ze werkt ook op de akker, maakt fijn lijnwaad, verkoopt het en ziet om naar de armen. Ook van andere vrouwen lezen we wel dat ze werkzaamheden buiten het gezin verrichten. Priscilla helpt haar man tenten maken en Lydia was een purperverkoopster.

De taak van de vrouw in het gezin was onmiskenbaar primair. Daarnaast werd van haar verwacht dat zij goed deed aan de naaste en kon zij meewerken in het bedrijf en betaalde activiteiten verrichten. We weten overigens niet of het in alle voorbeelden om vrouwen met kinderen ging of wat de leeftijd van hun kinderen was. Bovendien waren in het oude Israël huis en werk veelal een eenheid. Arbeid en zorg gingen eenvoudiger samen dan in de huidige tijd, waarin werk en gezin veel meer gescheiden zijn. De voorbeelden kunnen dus niet te gemakkelijk worden gebruikt als rechtvaardiging van arbeidsparticipatie van moeders. De zorgplicht binnen het gezin mag niet in het gedrang komen door werk buitenshuis. Uiteraard geldt dat ook voor de vaders. Ook zij moeten hun prioriteiten zo stellen dat zij hun rol in het gezin op een goede manier kunnen vervullen.

Gespreksvragen

- In hoeverre deelt u de genoemde visie op de zorgplicht en de rolverdeling in het gezin?
- Hoe gaan teamleden en gezinnen van de school om met arbeid en zorg?
- Hoe werkt uw school aan de burgerschapsvorming van leerlingen?

Overige opvoeders

Naast de ouders speelt in het oude Israël de gemeenschap om het gezin een rol in de opvoeding. In Ruth 4:16 lezen we bijvoorbeeld dat Naomi haar kleinzoon Obed verzorgt. 'En Naomi nam dat kind en zette het op haar schoot en werd zijn voedster.' Daarnaast zijn er personen, zoals Mozes en Jozua, die het volk collectief onderwijs geven en ook de kleine kinderen oproepen om daarbij aanwezig te zijn (Deuteronomium 31:12-13, Jozua 8:34-35). Ook het doopformulier voor de kleine kinderen spreekt over onderwijzen, doen en helpen onderwijzen.

Christelijk burgerschap

Kinderen moeten als christenen leren participeren in de maatschappij. De positie van christenen wordt vaak aangeduid als 'in de wereld, maar niet van de wereld'. In deze uitdrukking wordt een voortdurend spanningsveld getekend tussen afzondering en betrokkenheid. De christelijke gemeente heeft de roeping haar belijdenis vast te houden, maar ook het goede te zoeken voor alle mensen (Romeinen 12, met name vers 2 en 18).

Het leven in een pluriforme maatschappij als de onze wordt wel vergeleken met het leven van het volk Israël in de Babylonische ballingschap. In dit kader is Jeremia 29:7 relevant. 'En zoekt den vrede der stad, waarhenen Ik u gevankelijk heb doen wegvoeren, en bidt voor haar tot den HEERE; want in haar vrede zult gij vrede hebben.' Het Joodse volk wordt hier geroepen actief medeverantwoordelijk te zijn voor het maatschappelijke welzijn van de heidense Babylonische samenleving. Het moet participeren in het Babylonische bestel en tegelijkertijd de wezenlijke eigenheid bewaren.

Voor de ontwikkeling van Bijbelse overtuigingen, waarden en normen is opvoeding van onze kinderen in een monoreligieuze omgeving nodig. Daarnaast moeten ze de samenleving leren duiden en daarin stelling leren nemen. Daarvoor zijn identificatiefiguren, leerstof en oefenmogelijkheden nodig. Ook het - begeleide - contact met andersdenkenden is hiervoor onmisbaar.

Burgerschapsvorming vraagt om een gezamenlijke aanpak van ouders, kerk en school. De taak is niet gemakkelijk. Opvoeders denken soms nog binnen de kaders van de verzuilde samenleving, maar dat is over het algemeen niet meer de wereld waarin kinderen opgroeien. Opvoeders moeten zich daarom willen verdiepen in de leefwereld van kinderen. Het bewaren van het juiste evenwicht tussen afzondering en participatie vraagt veel wijsheid en een leven dicht bij de Heere en Zijn Woord. Daarbij is het ook nodig elkaar in vertrouwen enige ruimte te geven: de lijnen zullen niet voor iedereen in de verschillende omstandigheden precies hetzelfde te trekken zijn.

5. Pedagogisch kader

Vanaf de geboorte ontwikkelt een kind zich. Het is op weg naar de volwassenheid. Gedurende het eerste stuk van de levensweg heeft een kind behoefte aan leiding en begeleiding, aan opvoeding. Niet alleen omdat het nog te jong is om de weg zelfstandig te gaan, maar ook omdat het de juiste richting gewezen moet worden, naar een leven tot eer van God en ten dienste van de naaste. Dit hoofdstuk geeft een algemeen pedagogisch kader van waaruit naar de brede school gekeken wordt. In de hoofdstukken 8, 9 en 10 wordt dit specifiek gemaakt voor de verschillende terreinen waarop scholen zich verbreden.

Opvoeden in zes werkwoorden

De belangrijkste basis voor opvoeden is liefhebben. Liefde is de vruchtbare grond waarin een kind zich kan ontwikkelen. Een tweede pijler is gezag. Gezag is nodig om een kind te leiden en te helpen zich belangrijke waarden eigen te maken.

In *Essenties van christelijk opvoeden* (Driestar educatief, 2010) wordt opvoeden samengevat in zes werkwoorden: samenleven, beschermen, doorgeven, ondersteunen, wegwijzen en inwijden.

- In opvoeden gaat het allereerst om *samenleven*: samen zijn, samen eten, samen praten, enzovoort. Hierdoor wordt een nauwe, liefdevolle band opgebouwd, die van belang is voor de hele verdere ontwikkeling van het kind. Ouders bevestigen de kinderen in wie ze zijn, maken afspraken over respectvolle omgang met elkaar en leven de kinderen in alles voor.
- *Onder beschermen* valt de zorg voor onderdak, kleding en voedsel, maar ook de zorg voor een veilige omgeving, door dichtbij te zijn of duidelijke grenzen te stellen.
- *Doorgeven* houdt in dat ouders hun kinderen vertellen wat ze weten, regels uitleggen en laten zien hoe dingen werken. Ze leren hun kinderen hoe ze in de samenleving kunnen leven. In afhankelijkheid van de leiding van de Heilige Geest lezen en bespreken ze samen de Bijbel.
- *Ondersteunen* is het vooruithelpen van kinderen, hen aanmoedigen, ruimte geven om de wereld te ontdekken, zodat ze hun gaven kunnen ontwikkelen. Ook schoolgaan hoort daarbij.
- Kinderen hebben veilige grenzen nodig en *wegwijzers*. De ouders maken hen bekend met Bijbelse waarden en normen. Ze leggen het waarom achter regels en grenzen uit, corrigeren hun kinderen als ze de verkeerde kant dreigen op te gaan en leiden hen de juiste richting op.

- Als ouders zo dicht bij hun kinderen komen dat hun harten geraakt worden, beleven ze gouden momenten. Op die momenten worden kinderen *ingewijd* in de geheimen van het leven en van het geloof. De verwondering over de natuur, de warmte van echte liefde of de betekenis van het Heilig Avondmaal kunnen alleen door inwijding geleerd worden.

Gespreksvraag

- *Kunt u voorbeelden geven van hoe deze werkwoorden terugkomen in het bezig zijn met de kinderen op school?*

Ontwikkelingsfasen 0- t/m-12 jarigen

De inzet van deze activiteiten verschilt per leeftijdsfase.

- In de geheel afhankelijke *babyfase* zijn samenleven en beschermen de kerntaken. Baby's hebben betrouwbare en liefdevolle ouders nodig, die tijdig en adequaat reageren op hun signalen. Zo ontstaat een veilige hechting. Kinderen die dat missen, kunnen later problemen ondervinden in het aangaan van relaties of het accepteren van gezag.
- In de *peuterfase* worden kinderen minder afhankelijk en willen ze van alles ontdekken. Ze ontwikkelen een eigen wil. Peuters krijgen besef van goed en kwaad, maar dat is gekoppeld aan de aanwezigheid van een volwassene. Doorgeven en ondersteunen zijn in deze fase essentieel. Door het ontdekkende gedrag aan te moedigen, vergroot het kind zijn zelfstandigheid. Om veilig op onderzoek uit te gaan, zijn tegelijk duidelijke grenzen nodig.
- In de *kleuterfase* blijft de balans tussen ruimte en grenzen belangrijk. De kleuter wordt doelgerichter. Hij leert vooral via spelen, maar ook van gerichte taken. Ouders zijn in deze fase veel bezig met ondersteunen. Ze stimuleren door nieuwe initiatieven aan te dragen en helpen bij wat nog niet zo goed gaat, zoals het onderhandelen in het samen spelen. In het zelf meedoen komt het samenleven naar voren. De kleuter accepteert vanzelfsprekend het gezag van de ouders.
- In de *schoolfase* krijgen kinderen meer behoefte aan toelichting op het waarom van eisen en regels. Vanaf ongeveer zeven jaar kunnen ze een situatie van verschillende kanten bekijken. Vriendjes worden belangrijker. Het schoolkind vindt goed wat de eigen groep normaal vindt. Zijn wereld wordt snel groter, mede door het leren lezen. Ook prestaties worden belangrijk. Het kind wil erkend worden in wie het is en wat het kan. Ouders bouwen mee aan zelfvertrouwen door aan te moedigen en complimenten te geven.
- Vanaf ongeveer 11 jaar begint de *puberteit*. Pubers gaan abstract-logisch denken en krijgen meer inzicht en overzicht. Ook in de morele ontwikkeling maken ze een stap. Pubers vinden goed wat in overleg is afgesproken, of niet tegen de eigen principes ingaat. Een puber zoekt naar een eigen identiteit. Dat leidt tot onzekerheid. Veiligheid wordt vooral gezocht bij leeftijdsgenoten. De uitdaging is de wensen, meningen en ideeën van de puber serieus te nemen, maar ook vast te houden aan belangrijke waarden en normen. Ondersteunen en de weg wijzen, heldere grenzen en het authentieke voorbeeld van ouders zijn in deze fase belangrijk.

Relaties

Ouders spelen de eerste en de belangrijkste rol in het leven van kinderen. Zij zijn verantwoordelijk voor hun kinderen en helpen hen zelfstandig te worden. In de eerste jaren wordt de basis gelegd van de relatie tussen ouders en kinderen. Het is de band die door de jaren heen blijft bestaan, de constante factor in het leven van een kind. Pedagoog Els Lodewijks-Frencken introduceerde het begrip 'dragende relatie'. De beide ouders dragen hun kind, eerst letterlijk, daarna figuurlijk. Het kind heeft die vertrouwensband met degenen die ten diepste verantwoordelijk zijn, nodig om gezond te ontwikkelen en zich te kunnen geven in andere relaties. Naarmate het kind ouder wordt, wordt het aantal andere relaties steeds groter. Die betrokkenheid van andere volwassenen geeft het kind vertrouwen in de wereld buiten het gezin. Daarbij is het belangrijk dat relaties met mensen in de nabije kring zo min mogelijk afgebroken worden.

Alle mensen die het kind ontmoet, hebben invloed op hem. Of het nu de buurman, de tante of de juffrouw is, de ontwikkeling van het kind gaat ook bij hen gewoon door. De tijd die het kind spelend doorbrengt bij familie of bevriende gezinnen, is vooral *samenleven*. Soms worden daarnaast regels, normen en waarden *doorgegeven*. De school is eveneens bezig met *samenleven* door het alledaagse samenzijn. Belangrijker nog zijn de

Gespreksvragen

- Weet u wat de belangrijkste opvoedvragen zijn waar ouders van uw school mee worstelen?
- Wat is de visie van uw school op de verschillende verantwoordelijkheden van en de samenwerking tussen ouders en school?

taken van *doorgeven* van kennis, regels en normen en het *ondersteunen* van de ontwikkeling op allerlei terreinen. Een goede school is echter ook bezig met *wegwijzen en inwijden*. Ook de invloed van de kerk in opvoedende taken als *doorgeven, ondersteunen* van de godsdienstige en morele ontwikkeling, *wegwijzen en inwijden* kan groot zijn.

Het is belangrijk dat ouders betrokken zijn bij de plaatsen waar kinderen zich bevinden. Door met burens af te stemmen wat zij belangrijk vinden of een school te kiezen die aansluit bij de opvoeding thuis, kan het kind in verschillende settings dezelfde waarden en normen leren. Wanneer een bevriend gezin of de school niet dezelfde levenswaarden deelt, is het extra nodig contact te onderhouden, te weten wat er speelt en met het kind te praten over het zijn in die andere omgeving. Deze contacten kunnen ook verrijkend zijn.

Opvoedvragen en -problemen

Hoe mooi en belangrijk opvoeden ook is, het gaat niet vanzelf. Allerlei zorgen, zonde en onmacht gaan ook aan het gezinsleven en de opvoeding niet voorbij. Er zijn veel voorbeelden van bijzondere gezinssituaties. In sommige gezinnen is maar één ouder aanwezig, door overlijden van een van de partners of door een verbroken huwelijk. Ziekte of handicap van een ouder of kind maakt het opvoeden zwaarder. De tijd waarin kinderen opgroeien, levert moeilijke vraagstukken op. Er komt veel op hen af. Ook is er de eigen gebrekkigheid van ouders. Zij zijn niet altijd in staat de toegewijde ouders te zijn die kinderen nodig hebben. Gebed om Gods hulp, uitwisseling met andere opvoeders en de steun van degenen die om het gezin heen staan, zijn onmisbaar in de opvoeding. Soms is daarnaast professionele hulp nodig.

6. De taak van de school

De afgelopen jaren zijn scholen geconfronteerd met heel wat maatschappelijke verwachtingen. De druk op taakverbreding is niet nieuw of verrassend, maar sinds de jaren negentig wel sterk toegenomen. Vooral privégerelateerde problemen komen steeds meer de school in. Doordat verbanden als gezin, kerk en buurt verzwakken, komt al snel de school in het vizier. Sommige taken zijn inmiddels wettelijk verankerd, zoals de verplichting om samen te werken met buitenschoolse opvang. Een brede school gaat verder dan de wettelijke verplichting.

Scholen moeten zorgvuldig afwegen of en in welke mate ze willen en kunnen verbreden. Extra functies zijn altijd aanvullend. Ze mogen niet ten koste gaan van de primaire taak van de school. Er bestaat bovendien nog weinig inzicht in de effecten van de brede school op de leerprestaties en de vorming van leerlingen. Soms kunnen aanvullende functies, zoals het oppakken van opvoedproblemen, overigens wel nodig zijn om de wettelijke taken goed uit te voeren.

Bij het maken van afwegingen spelen de visie van de school, het draagvlak bij de achterban en de mogelijkheden en voorzieningen binnen en buiten de school een belangrijke rol. Een school die zich bezint op verbreding, zou zich de volgende vragen kunnen stellen:

Wat moet ik?

- Wat is de wettelijke verplichting van de school?
- Welke aanvullende taken zijn in deze school eventueel voorwaardelijk om onderwijs te leveren op het gewenste basisniveau?

Wat wil ik?

- Is er aanleiding voor verbreding? Ervaren de gezinnen of de omgeving van de school problemen in de beschikbaarheid, toegankelijkheid of kwaliteit van voorzieningen die in een brede school kunnen worden verbeterd? Omstandigheden van de school, zoals krimp of nieuwe huisvesting, kunnen wel aanleiding zijn om over een brede school na te denken, maar er moet ook een toegevoegde waarde zijn voor de doelgroepen. Anders gaat de brede school niet werken.

- Welke taken vind ik legitiem en voor welke doelgroepen wil ik er zijn? Waarvoor vind ik de school redelijkerwijs verantwoordelijk? Waarvoor vind ik draagvlak in de eigen achterban?
- Welke taken ondersteunen de onderwijsvisie en het leerplan van de school?
- Wat wil ik zelf doen, wat wil ik samen met anderen oppakken, wat wil ik uitbesteden?
- Komt met het oppakken van deze taken het basisniveau van ons onderwijs niet in het gedrang?

Wat kan ik?

- Beschikt de school over de benodigde competenties, tijd en middelen? Zo niet, zijn deze voldoende te verwerven?
- Zijn er in onze omgeving geschikte partners om mee samen te werken?

Gespreksvragen

- *Wat is voor uw school de aanleiding om over verbreding na te denken?*
- *Wat weet u al en wat moet u onderzoeken om de genoemde vragen te beantwoorden?*

Opvattingen in de achterban

Uit het onderzoek onder RD-lezers blijkt een vrij groot draagvlak voor de brede school, met name voor samenwerking met zorgverleners (64 procent), peuterspeelzalen (54 procent), kerken (53 procent), opvoedingsondersteuners (50 procent) en huiswerkbegeleidingsinstituten (43 procent). 35 procent adviseert samenwerking met kinderopvangorganisaties. Als grootste voordeel zien de respondenten het gemak voor de ouders (53 procent), gevolgd door de mogelijkheid om een aanbod samen te stellen dat past bij de eigen identiteit (39 procent), verkleinen van de drempel om van voorzieningen gebruik te maken (36 procent) en behouden van voorzieningen die anders door schaalvergroting verdwijnen (30 procent). Een kwart ziet geen voordelen in een brede school. De bedreiging van de identiteit is het meest genoemde bezwaar tegen de brede school (39 procent), gevolgd door de belasting van het onderwijs (36 procent).

Samenwerking reformatorische basisschool en algemene kinderopvangorganisatie

De Eben-Haëzerschool in 's-Gravenzande werkt al enkele jaren samen met de algemene kinderopvangstichting Okidoki. Aanleiding daarvoor was de gezamenlijke wens om VVE te bieden aan kinderen uit de reformatorische achterban, die tot dat moment niet of moeilijk bereikt werden omdat er geen identiteitsgebonden voorziening was. Inmiddels kunnen de peuters vier ochtenden in de week in het schoolgebouw terecht in de peutergroep Zandkasteel. De groep valt onder verantwoordelijkheid van Okidoki, maar is 'reformatorisch herkenbaar'. De leidsters komen uit de reformatorische kring, de ouders respecteren de identiteit en deze is zichtbaar in het programma. De reformatorische school meent dat zij zich in de huidige maatschappij niet kan isoleren. Maar ze heeft wel een overtuiging. Partners moeten opstaan voor de identiteit en hun aanbod daarop willen afstemmen.

Nu het gebouw vervangen gaat worden, willen de school en de kinderopvangorganisatie de samenwerking uitbreiden. Zij constateren dat een flink deel van de moeders uit de achterban van de school werkt en verwachten een toenemende behoefte aan dagopvang en naschoolse opvang. De school voelt zich ervoor verantwoordelijk ouders te ondersteunen met kwalitatief goede, identiteitsgebonden opvang. Lettend op 'de markt' zal de identiteit van de opvang 'christelijk' worden, dus breder dan reformatorisch. Ook concurrentieoverwegingen spelen een rol. Voor Okidoki is de samenwerking een kans om haar 'markt' uit te breiden. Deelnemers uit de basisschool en kinderopvangorganisatie ontwierpen in vijf 'ateliers' met hun adviseur en architect samen een ruimtelijk programma voor het nieuwe gebouw. Zij bedachten hoe het gezamenlijke bredeschoolconcept het slimst en herkenbaar uitgewerkt kan worden, waarbij ze zo veel mogelijk gebruikmaken van elkaars ruimten. De brede school wil ook de samenwerking zoeken met bijvoorbeeld het CJG en lokale verenigingen.

7. Doelgroepen en partners

Kinderen

Kinderen zijn de voornaamste doelgroep van de brede school. In de eerste plaats de eigen basisschoolleerlingen. Daarnaast kan de brede school zich richten op kinderen in de voorschoolse periode, de oudere jeugd, of kinderen die speciale ondersteuning nodig hebben.

Het onderwijs is bedoeld voor de kinderen van ouders die de identiteit van de school onderschrijven of respecteren, afhankelijk van het toelatingsbeleid. Verbreding van de school brengt daar geen verandering in. Voor aanvullende taken kan de brede school echter overwegen zich ook te richten op kinderen buiten de school. Naschoolse activiteiten lenen zich daar bijvoorbeeld voor. Voor een school met een open toelatingsbeleid en evangelisatiedoelstelling kan dat vanzelfsprekender zijn dan voor een school met een gesloten toelatingsbeleid. Maar ook de school voor de eigen achterban kan na schooltijd andere kinderen welkom willen heten. De school voedt de leerlingen immers op tot christelijk burgerschap. Naschoolse activiteiten kunnen een kans zijn om de leerlingen in een vertrouwde omgeving te laten optrekken met leeftijdsgenootjes uit andere groepen in de samenleving. Voorwaarde voor gezamenlijke activiteiten is dat een veilige omgeving gecreëerd kan worden voor de eigen leerlingen, maar ook voor de kinderen uit de buurt. Aandachtspunten daarbij zijn: waarden en normen, de huis- en gedragsregels, de

Gespreksvragen

- Welke kinderen behoren tot de huidige doelgroepen van uw school?
- Leven er behoeften bij andere groepen kinderen in de achterban of omgeving waarop uw school kan en wil inspelen?
- Heeft uw school een visie op christelijk burgerschap?

locatie van de activiteiten, de begeleiders, de frequentie waarmee andere kinderen worden uitgenodigd en de verhouding tussen aantallen kinderen van binnen en buiten de school.

Ouders

De primaire verantwoordelijkheid voor onderwijs en opvoeding van kinderen ligt bij de ouders. Een deel van die verantwoordelijkheid leggen ze bij de school van hun keus. Ouders hebben de verantwoordelijkheid de scholen in stand te houden, betrokkenheid te tonen en te helpen bij de invulling van het pedagogisch klimaat.

De Amerikaanse onderzoekster Joyce Epstein toonde in verschillende onderzoeken verband aan tussen ouderbetrokkenheid en de ontwikkeling van kinderen. Zij onderscheidt daarbij:

- opvoeden: thuis de condities creëren om de ontwikkeling van kinderen te stimuleren;
- communicatie tussen school en ouders over het programma en vorderingen van hun kind;

- vrijwilligerswerk dat ouders doen voor de school, hand-en-spandiensten;
- ondersteunen van leeractiviteiten thuis door de ouders, ervoor zorgen dat kinderen hun huiswerk doen en zo nodig daarbij hulp bieden;
- meebeslissen: de formele ouderparticipatie in de ouderraad of medezeggenschapsraad;
- bijdragen aan de buurt waarvan ouders en school deel uitmaken.

Van deze vormen van betrokkenheid zijn opvoeden en ondersteunen van leeractiviteiten thuis cruciaal voor het succes van kinderen op school. Ze worden ook wel samengevat in de term 'onderwijsondersteunend gedrag' van ouders. De andere vormen van ouderbetrokkenheid blijken niet van invloed op de ontwikkeling van kinderen, maar ze zijn uiteraard wel van belang voor het reilen en zeilen in de school en de samenwerking tussen school en ouders.

Gespreksvraag

- Welke activiteiten onderneemt uw school om het onderwijsondersteunend gedrag van ouders te bevorderen en hoe worden deze door ouders gewaardeerd?

De brede school kan het onderwijsondersteunend gedrag bij ouders bevorderen door hen te informeren over lesmethoden, opvoedbijeenkomsten te organiseren, hen te betrekken bij het handelingsplan van hun kind, enzovoort. Daarnaast zijn voor groepen ouders specifieke programma's behulpzaam. Bij bijvoorbeeld een VVE-programma voor peuters moeten ook ouders nadrukkelijk betrokken zijn. In de reformatorische school zal er ook aandacht zijn voor de christelijke identiteitsontwikkeling van kinderen. Hierbij zijn vaak ook de kerken betrokken.

De brede school is bij voorkeur ook een plaats waar ouders andere ouders kunnen ontmoeten en leren kennen. Dit vergroot de onderlinge betrokkenheid op school en geeft ouders de gelegenheid met elkaar te spreken over de opvoeding. Ze ondervinden daarvan veel steun.

Ouderbetrokkenheid in Ederveen

De betrokkenheid van ouders bij de ontwikkeling van hun kind stimuleren, heeft volgens de Calvijnschool in Ederveen meer effect dan een VVE-programma op de peuterspeelzaal. De peuter brengt immers meer tijd door bij ouders dan op de speelzaal.

De school heeft een aantal activiteiten opgepakt om de ouders te ondersteunen. Ze steekt vooral in op de taal-/ spraakontwikkeling. In 1998 startte ze met uitleen van prentenboeken, later kwam er een speel-o-theek bij. Daarna volgden de voorleesmorgens. Ouders komen met hun kinderen af en toe naar school, waar ze na instructie door een leerkracht zelf aan de slag gaan met de kinderen. Ook worden boekjes uitgereikt met versjes en verhaaltjes, waarmee ze thuis verder kunnen gaan. Ouders leren hoe belangrijk het is kinderen te betrekken bij de normale dagelijkse dingen en die voor hen te benoemen. 'En dan schilt mamma nog even deze aardappel...' Jaarlijks is er verder een aantal cursusavonden met kennisoverdracht, bijvoorbeeld over de motorische ontwikkeling van kinderen. Recent zijn de koffiemorgens gestart: een serie van vier bijeenkomsten van een vaste groep ouders. Een orthopedagoog behandelt daarin opvoedkundige thema's, zoals regels stellen. Tijdens deze ochtenden is het vooral belangrijk dat ouders ervaringen uitwisselen. Ze merken dat ze niet alleen staan, vinden herkenning en gaan elkaar ondersteunen.

Wat er thuis daadwerkelijk gebeurt, bleef tot nu toe buiten het zicht van de school. Met het programma dat nog in ontwikkeling is, wil de school juist wel zelf de gezinnen ingaan. Samen met het Nederlands Jeugdinstuut (NJI) bewerkt ze het gezinsgerichte programma Opstapje. De mappen bevatten per week activiteiten die ouders thuis met de peuters gaan doen, van voorlezen tot een bezoek aan de kinderboerderij. Bij de start krijgen de ouders een op een begeleiding thuis.

De school krijgt voor de activiteiten subsidie van de gemeente en bereikt ongeveer negentig procent van de ouders. Ook ouders die niet tot de VVE-doelgroep behoren, zijn welkom en nodig: ze trekken de andere ouders mee. Ouders vinden het fijn om prentenboeken en spellen te lenen die passen in een christelijk gezin, elkaar te ontmoeten en wat te leren over de ontwikkeling van hun peuter. De school merkt een positief effect bij de instroom van de kinderen in groep 1.

Omgeving

Bij activiteiten ter bevordering van de cohesie binnen of versterking van de opvoedomgeving, denken we bij de christelijke of reformatorische brede school eerder aan de driehoek gezin, kerk en school waarin kinderen opgroeien dan aan de fysieke omgeving. De christelijke opvoeding vraagt om een nauwe band en afstemming tussen deze opvoedmilieus. De partners in de brede school kunnen met hun verschillende deskundigheden ondersteunen bij opvoedvragen in gezin en kerk. Andersom is het voor de brede school belangrijk de vragen en opvattingen van kerk en gezin te kennen en hun steun te ondervinden.

De school kan er wel alert op zijn mensen uit de fysieke omgeving eveneens uit te nodigen bij activiteiten die zich daarvoor lenen. Ook betrokkenheid van de school bij gebeurtenissen en activiteiten in de buurt, het beschikbaar stellen van ruimte als stemlokaal en dergelijke kunnen eraan bijdragen dat buurt en school elkaar beter leren kennen. Dat kan vooroordelen wegnemen, het respect voor elkaar bevorderen en de hinder die men wellicht van elkaar ondervindt, verzachten.

Mensen uit de achterban en uit de buurt kunnen ook bijdragen aan lessen, naschoolse activiteiten en allerlei praktische zaken in de brede school.

Gespreksvragen

- Hoe geeft u de band en afstemming tussen gezin, kerk en uw school gestalte?
- Welke rol wil uw school spelen in de gemeenschap buiten de eigen achterban? Op welke concrete manieren geeft u daar al invulling aan?

Gespreksvragen

- Met welke partners werkt u al samen en welke rol speelde identiteit bij uw keuze?
- Welke voor- en nadelen heeft u ervaren bij/verwacht u van samenwerking met partners buiten de eigen kring? Welke grenzen trekt u en waarom?

Partners

In de brede school kunnen veel verschillende organisaties, beroepskrachten en vrijwilligers een functie vervullen. De intentie van deze brochure is niet deze allemaal te benoemen. In de bezinning op de brede school is wel de vraag naar de identiteit van de betrokkenen belangrijk. Het reformatorische karakter van de school beperkt zich immers niet tot een bepaald aandachtsgebied of vak, maar kan op elk moment van de dag herkenbaar zijn. De rol van de volwassenen als identificatiefiguur is daarin van groot belang. Als de school wil verbreden, is het over het algemeen niet haalbaar om alleen met partners van dezelfde identiteit samen te werken. Dat hoeft geen probleem te zijn. De samenwerking met partners buiten de eigen kring kan zelfs een verrijking zijn, mits de identiteit van de school onveranderd blijft en kinderen en ouders zich veilig en vertrouwd voelen.

Hoe inhoudelijker de samenwerking, hoe belangrijker de overeenstemming in identiteit en pedagogische visie. De volgende indeling in niveaus van samenwerking kan daarbij behulpzaam zijn:

- *back to back*: partijen delen een gebouw, maar hebben verder niets met elkaar te maken;
- *face to face*: partijen kennen elkaar, houden rekening met elkaar en delen sommige ruimten, maar zijn verder gescheiden organisaties;
- *hand in hand*: partijen vullen elkaar aan;
- *cheek to cheek*: partijen gaan volledig in elkaar op.

Daarnaast kan onderscheid gemaakt worden tussen kernpartners, die dagelijks en intensief bij onderwijs en opvoeding van de kinderen betrokken zijn, en partners in een schil daaromheen.

In de eerste twee niveaus van samenwerking is vooral van belang dat de identiteit van de school duidelijk herkenbaar kan blijven. Daarbij spelen bijvoorbeeld afspraken over de indeling van een gebouw of over besluitvorming in overleggen een rol.

De meeste behoefte aan overeenstemming in identiteit is er tussen de kernpartners op de samenwerkingsniveaus 'hand in hand' en 'cheek to cheek'. Een richtingwijzer is dat alle kernpartners de identiteit en pedagogische visie onderschrijven. Voor partners in de schil geldt dat ze deze ten minste respecteren, goed (leren) kennen en bereid zijn er het eigen aanbod op af te stemmen.

Bij een geïntegreerde brede school kan de grens gelegd worden bij indiensttreding. Iedereen die in dienst is van de brede school, onderschrijft de identiteit en de pedagogische visie, voor samenwerkingspartners in de schil geldt dat ze deze ten minste respecteren, goed (leren) kennen en bereid zijn er het eigen aanbod op af te stemmen.

In de schil kunnen de regels ook per taak verschillen. Goede opvoedingsondersteuning is bijvoorbeeld meer afhankelijk van overeenstemming in identiteit dan de fysiotherapie.

Opvattingen in de achterban

Een groot deel van de respondenten uit het onderzoek onder RD-lezers vindt dat de brede school open kan staan voor doelgroepen in de wijk die de identiteit respecteren: 44 procent vindt dat zowel het reguliere onderwijs als de overige voorzieningen in de brede school zich kunnen richten op alle kinderen uit de buurt die de identiteit respecteren; als het om alleen de overige voorzieningen gaat, is het draagvlak 69 procent. Deelnemers in de brede school moeten volgens 51 procent van de respondenten allen de christelijke/reformatorische identiteit bezitten. Volgens 46 procent kan dat per deelnemer variëren, afhankelijk van het werkerterrein en de mate van betrokkenheid bij de opvoeding.

Protestants-christelijke en openbare school in één gebouw

Op de Rehobothschool in Moerkapelle – de christelijke basisschool van het dorp voor het dorp – is het leerlingenaantal flink gedaald. Net als op de kleinere openbare school in het dorp. In beide schoolgebouwen stonden lokalen leeg. De gemeente drong daarom aan op de vorming van een brede school. Na goed overleg tussen de schoolbesturen, zorgvuldige communicatie met de beide achterbannen en een lang traject in de gemeenteraad is de kogel nu door de kerk: de twee scholen worden ondergebracht in één nieuw gebouw.

Het bestuur van de Rehobothschool staat achter deze keus. De gezinnen van beide scholen vormen immers ook samen één dorp. De verschillen tussen de scholen zijn echter groot. Beide scholen willen dat de eigen identiteit duidelijk herkenbaar blijft. Daarom kozen ze voor afgebakende ruimten in het gebouw en gescheiden pleinen. Een van de speellokalen en een gespreksruimte gaan gedeeld worden. In de gespreksruimte kan ook het CJG zijn frontoffice inrichten. Daarnaast willen de scholen kennis en ervaring uitwisselen op het niveau van de leerkrachten, bijvoorbeeld op het gebied van de leerlingenzorg, combiklassen en het onderwijs aan kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.

In het gebouw komt ook de peuterspeelzaal Het Hobbelpaard. Deze peuterspeelzaal bedient twee dagdelen een algemene peutergroep en twee dagdelen een groep met 'christelijke meerwaarde'. Peuters met een VVE-indicatie zitten in beide groepen. Over kinderopvang wordt nog nagedacht.

De bedoeling is dat er nog meer maatschappelijke voorzieningen in het gebouw komen. De scholen herkennen het belang daarvan voor het dorp en staan open voor hun komst. Door schaalvergroting en bezuinigingen is al een aantal basisvoorzieningen uit Moerkapelle verdwenen. De brede school kan die ontwikkeling mogelijk keren. Maar de basisscholen beperken hun verantwoordelijkheid in de brede school tot het leveren van goed onderwijs en de vierkante meters die bij hun leerlingenaantallen horen. De verantwoordelijkheid voor de rest van het gebouw laten ze bij de gemeente.

Een terrein waarop scholen steeds meer verbreden, betreft de zorg. Op zorggebied is een scala aan taken te herkennen: de binnenschoolse leerlingenzorg, ambulante zorg vanuit het speciaal onderwijs, tussenvoorzieningen tussen regulier en speciaal onderwijs, preventieve taken als informatievoorziening, signalering en toeleiding, pedagogische ondersteuning van ouders en leerkrachten, jeugdgezondheidszorg, eerstelijns gezondheidszorg, enzovoort.

Maatschappelijk kader

Decentralisatie jeugdzorg

De afgelopen jaren is het beroep op de jeugdzorg enorm toegenomen. Dat heeft geleid tot een nieuwe manier van denken over jeugdzorg en de organisatie daarvan. Niet meer het recht op zorg is het uitgangspunt, maar het recht van elk kind om veilig en evenwichtig op te groeien. Het nieuwe stelsel is meer gericht op het versterken van het 'gewone opvoeden' met zijn 'gewone strubbelingen', door opvoeders waar nodig te versterken in hun handlingsrepertoire. Goede ambulante basiszorg moet de vraag naar intensieve zorg verminderen en bijdragen aan de eigen kracht van kinderen en hun opvoeders. Intensieve zorg wordt geboden in de eigen omgeving en moet eveneens bijdragen aan de kracht van sociale netwerken. Behandelingen buiten de eigen sociale context vinden alleen plaats als de bescherming van het kind of de samenleving daarmee duidelijk gediend is. Hulp moet zonder overbodige bureaucratie beschikbaar zijn. De Centra voor Jeugd en Gezin dienen als frontoffice. In relatie tot deze visie en om de zorg te ontschotten, wordt gewerkt aan decentralisatie van alle jeugdzorgtaken naar de gemeenten per 2015.

Passend onderwijs

Per 1 augustus 2014 hebben scholen een zorgplicht. Scholen in het regulier en speciaal onderwijs werken samen in samenwerkingsverbanden. Ouders kunnen een kind met een extra ondersteuningsbehoefte aanmelden bij de school van hun keuze. Deze school kijkt eerst of ze zelf de extra ondersteuning kan geven. Hiervoor vormt het schoolondersteuningsprofiel het uitgangspunt. Kan de school geen passende plaats bieden, dan wordt gekeken naar een plek op een andere reguliere school binnen het samenwerkingsverband. Alleen als het echt nodig is, biedt de school de ouders een plek in het (v)so aan. De extra ondersteuning moet goed worden afgestemd met de bredere zorg die gemeenten bieden in het kader van jeugdzorg, maatschappelijke ondersteuning en toeleiding naar de arbeidsmarkt: één kind, één gezin, één plan. Samenwerkingsverbanden voeren met de gemeente(n) op overeenstemming gericht overleg over het ondersteuningsplan.

Laagdrempelige opvoedondersteuning

Een belangrijke pijler onder het jeugdbeleid vormt de laagdrempelige ondersteuning die gemeenten moeten bieden en coördineren. Hiertoe hoort in ieder geval de jeugdgezondheidszorg (consultatiebureau, GGD), een schakel met het Bureau Jeugdzorg en een schakel met het zorg- en adviesteam (ZAT). Daarnaast zijn op basis van lokaal maatwerk allerlei andere relaties mogelijk met onderwijs, zorg- en hulpverlening, arbeidstoeleiding en veiligheid. Onder de gemeentelijke ondersteuning valt ook het preventief jeugdbeleid uit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Scholen hebben daarbij een rol in de informatievoorziening, de signalering en toeleiding. Soms worden scholen ook ingezet als plaats van waaruit laagdrempelige activiteiten (onder andere met licht pedagogische hulp) worden georganiseerd voor kinderen en hun ouders.

Gespreksvragen

- Welk ondersteuningsprofiel heeft uw school?
- Met welke partijen werkt u structureel samen/stemt u af in het kader van zorg?

Opvattingen en behoeften in de achterban

Passend onderwijs wordt in de reformatorische achterban vormgegeven in een landelijk samenwerkingsverband naar richting. De ambitie is alle kinderen uit de achterban een passende plaats te bieden in het reformatorisch onderwijs, zo veel mogelijk thuisnabij op een reguliere school, eventueel in een aangepaste setting. Bij complexe problematiek wordt zo nodig verwezen naar speciale scholen in het samenwerkingsverband. Verwijzing naar voorzieningen buiten het samenwerkingsverband gebeurt alleen bij zeer complexe problematiek. Voor de extra ondersteuning van leerlingen werken de scholen met allerlei partners samen, al dan niet in de context van een brede school.

Ouders verwachten veel van de school als het gaat om opvoedingsondersteuning. Volgens onderzoeken van de provincies Zeeland en Zuid-Holland en van de projectgroep Opvoeding van Driestar educatief, ervaren

ouders in de christelijke/reformatorische achterban regelmatig problemen in de opvoeding. De ouders noemen vooral de pedagogische onmacht bij kleine kinderen van 0 tot 4 jaar en problemen met pubers die op zoek zijn naar autonomie. Ze hebben een redelijk grote wens om dingen te leren die met opvoeding te maken hebben. Thema's die eruit springen, zijn omgaan met moeilijk gedrag, regels stellen, praten met kinderen over God en Zijn dienst, praten over gevoelens, seksuele ontwikkeling en omgaan met media. De drempel om professionele hulp te zoeken is hoog. Ouders in de achterban hebben weinig vertrouwen in zorgverleners. Ze hebben het idee dat ze zich moeten verantwoorden over hun levens- en opvoedingsstijl en dat de tips die ze krijgen niet uitvoerbaar zijn of ingaan tegen hun waarden en normen. Bij kindgerelateerde problemen, zoals fysieke en psychische klachten, zoeken ouders gemakkelijker hulp. Als ze gespecialiseerde hulp vragen, hechten ze vooral aan professionaliteit, maar ook aan identiteit.

Belang van het kind

Samenwerking tussen regulier en speciaal onderwijs en tussen onderwijs en allerlei vormen van zorg draagt bij aan een sluitend aanbod voor kinderen met een ondersteuningsvraag en komt de ontwikkeling van kinderen ten goede. De school is bovendien een laagdrempelige plek om hulp te vragen, zodat problemen snel kunnen worden opgepakt en erger kan worden voorkomen. Uit onderzoek blijkt steeds weer hoe belangrijk opvoedondersteuning en het bevorderen van onderwijsondersteunend gedrag bij ouders zijn voor de ontwikkeling van kinderen.

Gespreksvragen

- Onderneemt uw school activiteiten om opvoedondersteuning te bieden aan ouders?

Brede zorgschool

In Ochten is een brede zorgschool in ontwikkeling. De ambitie van de deelnemers is een multifunctioneel centrum te worden voor de gezinnen waaruit de kinderen van de scholen komen.

De samenwerking in de brede zorgschool kent drie schillen. In de eerste schil werken zeven scholen voor regulier en speciaal (basis)onderwijs samen. Drie van hen delen een gloednieuw schoolgebouw in Ochten: de Sebaschool (basisonderwijs), de Ds. D.A. Detmarschool (speciaal basisonderwijs) en de Rehobothschool (speciaal basisonderwijs voor zml). Voor het speciaal (basis)onderwijs moesten kinderen uit Ochten en omgeving voorheen naar Ede. Hoewel dat hemelsbreed niet zo ver is, was de reistijd lang. Nu zijn de leerlingen snel op school en weer thuis. Daarnaast kunnen ze integreren met leeftijdsgenootjes in het regulier onderwijs. De scholen proberen de schotten tussen regulier en speciaal onderwijs te doorbreken. Kinderen kunnen als dat in hun situatie het beste is, (tijdelijk) onderwijs volgen in een andere schoolsoort, of in beide schoolsoorten tegelijk. De andere deelnemers zijn vier basisscholen uit de achterban in Opheusden en Kesteren.

De tweede schil bestaat uit aanbieders van zorg en welzijn: fysiotherapie, ergotherapie, logopedie, speltherapie, maatschappelijk werk, ambulante begeleiding, schoolbegeleiding, jeugdzorg, geestelijke gezondheidszorg en opvoedondersteuning. Sommige van hen werken al in het speciaal onderwijs en gaan hun expertise nu ook aanbieden aan kinderen en ouders uit de andere scholen, ook buiten schooltijd. De meeste professionals hebben een eigen bureau in het gebouw in Ochten. Korte lijnen en doorgaande ontwikkelingslijnen zijn het uitgangspunt.

In de derde schil vindt een nauwe samenwerking plaats tussen het onderwijs, de kerk, diaconie, politieke partijen en diverse verenigingen.

De verschillende organisaties willen één gezicht vormen naar leerlingen en ouders en werken vanuit één pedagogische visie en gedeelde doelstellingen en basisvoorwaarden.

Conclusie

De brede school is een kans om zo veel mogelijk leerlingen uit de achterban binnen het reformatorisch onderwijs te houden en de visie op passend onderwijs gestalte te geven. Multidisciplinaire samenwerking en afstemming kan bijdragen aan een sluitend aanbod en de ontwikkeling van kinderen ten goede komen. De aanwezigheid van voorzieningen voor opvoedondersteuning, zoals het CJG, verlaagt de drempel voor ouders om hulp te zoeken. Ook zijn er mogelijkheden om in een brede school de fysieke afstand tot hulpverleners van de eigen identiteit te verkleinen. Een model als de brede zorgschool in Ochten vraagt om de nodige schaalgrootte en is uiteraard niet overal haalbaar, maar er zijn ook allerlei beperkter varianten mogelijk. De prioriteit ligt bij goede en toegankelijke ondersteuning van opvoeders als ouders en leerkrachten. Afhankelijk van de lokale behoeften en mogelijkheden kunnen meer opties worden toegevoegd.

Een tweede terrein waarop veel brede scholen zich begeven, betreft de kinderopvang.

Kinderopvang omvat volgens de definitie in de Wet kinderopvang het verzorgen, opvoeden en bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen. Er zijn in Nederland vier formele vormen:

- kinderdagverblijven voor baby's en peuters van 0 tot 4 jaar;
- gastouderopvang van 0- t/m 12-jarigen in gezinnen van geregistreerde gastouders;
- buitenschoolse opvang voor en na schooltijd voor kinderen op de basisschool;
- peuterspeelzalen voor kinderen tussen 2,5 en 4 jaar.

De eerste drie zijn gekoppeld aan arbeidsparticipatie en vallen onder de Wet kinderopvang.

Peuterspeelzalen worden gebruikt door zowel werkende als niet-werkende ouders. De bedoeling is dat peuterspeelzalen vanaf 2016 eveneens geheel onder de Wet kinderopvang vallen. Werkende ouders met een kind op de peuterspeelzaal krijgen dan ook kinderopvangtoeslag. Peuterspeelzaalbezoek voor kinderen van niet-werkende ouders blijft een verantwoordelijkheid van de gemeenten.

Maatschappelijk kader

Arbeidsparticipatie moeders

De laatste decennia spelen opvangvoorzieningen steeds meer een rol in de opvoeding, vooral als gevolg van toenemende arbeidsparticipatie van moeders. Nadat enkele decennia het kostwinnersmodel de norm was geweest, is Nederland sinds de jaren zeventig opgeschoven naar het combinatiemodel. Daarin combineren beide partners zorg en werk. In 2010 had 60 procent van de vrouwen een baan van minimaal twaalf uur per week. 60 procent van de 0- t/m 3-jarigen en een kwart van de 4- t/m 12-jarigen maakte (parttime) gebruik van formele opvang (Kerncijfers OCW 2006-2010).

Inmiddels staat de overheid het tweeverdienersmodel voor ogen, waarin zowel mannen als vrouwen minimaal vier dagen per week werken. In eerste instantie werd dit model vooral gemotiveerd vanuit de krimp van de beroepsbevolking, maar in het actuele emancipatiebeleid krijgt ook de economische zelfstandigheid van vrouwen veel aandacht. Er moet overigens wel wat veranderen voor het tweeverdienersmodel de norm wordt. De meeste Nederlanders vinden voor moeders een baan van hooguit drie dagen ideaal (CBS, 2011). In 2012 bleef de arbeidsparticipatie van vrouwen ongeveer gelijk. De omzet van de kinderopvangsector daalde echter sterk, waarschijnlijk als gevolg van bezuinigingen en (tijdelijke) werkloosheid (Buitenhek, 2013).

Voor- en vroegschoolse educatie

Het huidige onderwijsachterstandenbeleid gaat ervan uit dat achterstanden voorkomen en zo jong mogelijk ingelopen moeten worden. Daarom is er veel aandacht voor voor- en vroegschoolse educatie (VVE) aan 2- tot 6-jarigen. Daarin wordt de ontwikkeling van peuters en kleuters ondersteund met educatieve programma's gericht op taal, rekenen, sociaal-emotionele en motorische ontwikkeling. In eerste instantie waren deze alleen bedoeld voor geïndiceerde kinderen. In de afgelopen jaren is de aandacht verschoven naar kansen voor alle kinderen. Peuterspeelzalen en kinderdagverblijven werken nu vaak met alle peuters met een VVE-methode, maar bieden geïndiceerde kinderen meer uren VVE (minimaal 10 uur per week) en intensievere begeleiding. Naast centrumgerichte programma's zijn er programma's die thuis worden uitgevoerd. Het voorschoolse deel van VVE valt onder verantwoordelijkheid van de gemeente. Voor het vroegschoolse deel in groep 1 en 2 is de basisschool verantwoordelijk. Onderzoek laat zien dat VVE nog op veel punten verbetering behoeft. Er zijn plannen om de kwaliteit te verhogen door een betere mix van mbo- en hbo-functies op de werkvloer. Daarnaast moet er een betere aansluiting komen tussen de voorschoolse voorzieningen en het basisonderwijs (Onderwijsinspectie, 2013).

9. Opvang

Vergroten van samenhang

Het versnipperde veld van kinderopvang, peuterspeelzalen en onderwijs en verenigingsleven kan volgens de Taskforce Kinderopvang/Onderwijs onvoldoende een rustige basis bieden aan kinderen. Zij pleit in haar rapport Dutch Design (2010) voor integrale kindcentra, waar kinderen van werkende en niet-werkende ouders op één locatie de hele dag een gevarieerd en inhoudelijk aansluitend aanbod krijgen van onderwijs, opvang, sport en spel. De centra werken vanaf het eerste moment samen met de ouders aan de opvoeding en ontwikkeling van de kinderen. Voor de centra is een belangrijke rol weggelegd in het wegwerken van (taal)-achterstanden en maximaliseren van talent.

Gespreksvragen

- *Hoe groot is de VVE-doelgroep in uw achterban? Maken alle ouders gebruik van VVE en is er een identiteitsgebonden aanbod in een voorschool of peuterspeelzaal?*
- *Hoe heeft uw school de wettelijk verplichte samenwerking met buitenschoolse opvang geregeld? Sluit deze oplossing aan bij de behoefte van ouders?*
- *Verwacht u dat in uw achterban de behoefte aan formele dagopvang en buitenschoolse opvang zal groeien? Heeft uw school nagedacht of en hoe zij daarop wil reageren?*

Belang van het kind

Onderzoeksresultaten wijzen erop dat kinderopvang in de voorschoolse periode vraagt om verstandig gebruik. Als er opvang nodig is, is dit idealiter niet in de babyfase en slechts een beperkt aantal dagen per week (onder andere NICHHD, 2005). Bij voorkeur gaat het kind maar naar één opvangadres. Gezien de duurzaamheid van de relatie is opvang door familie of vrienden voor het kind vaak een goede keuze, zeker wanneer deze de waarden en normen van de ouders delen. Wanneer een formele voorziening gekozen wordt, is de kwaliteit heel belangrijk voor de ontwikkeling en het welbevinden van de kinderen (NCKO, 2011).

De effectiviteit van VVE-programma's op langere termijn werd in Nederland nog niet aangetoond. Internationale studies laten wel positieve effecten zien op de latere arbeidsparticipatie, inkomens, gedrag en levensstijl van de betrokken kinderen (Barnett, 1995; Van Kampen et al., 2005; Leseman et al., 1998; McKenney et al., 2007). De Kuilen en Van Dongen (g.d.) plaatsen kanttekeningen bij de validiteit van sommige Amerikaanse onderzoeken. Zij schrijven de resultaten van de VVE-programma's niet toe aan hun effect op kinderen, maar aan de kans die ze de vele tienermoeders bieden om hun school af te maken, een baan te vinden en een veilig en stimulerend thuis te creëren

voor hun kinderen. Ook andere internationale en Nederlandse onderzoeken koppelen de effectiviteit van VVE aan het meer betrekken van ouders bij de ontwikkeling van hun kind. Er zijn ook deskundigen die stellen dat jonge kinderen zich in eigen tempo moeten ontplooiën. Het heeft volgens hen geen zin dat kunstmatig te versnellen met voorschoolse programma's (o.a. Goorhuis & Levering, 2006).

Naar het effect van buitenschoolse opvang op de ontwikkeling van kinderen is in Nederland nog weinig onderzoek gedaan. Enkele buitenlandse studies wijzen op positieve effecten, mits de kwaliteit van de opvang goed is. Critici wijzen erop dat kinderen na schooltijd weer moeten optrekken in een groep, terwijl ze dan vaak behoefte hebben om alleen te spelen of met vriendjes die ze zelf uitkiezen (o.a. Brons, 1997).

Uiteraard hangt wat het beste is voor het kind ook af van zijn eigen, unieke persoonlijkheid. Een kind dat slecht tegen veel prikkels kan of moeilijk kan wennen, zal bijvoorbeeld niet gedijen in een omgeving die niet de zijne is.

Opvattingen en behoeften in de achterban

In 2010 is een eerste onderzoek onder RD-lezers gedaan naar opvattingen en keuzes op het gebied van arbeid en zorg. In mei 2013 werd hetzelfde onderzoek herhaald.

- In de opvattingen over werkende moeders en kinderopvang is een kleine verschuiving zichtbaar. Volgens 95 procent van de respondenten is het Bijbels dat vader en moeder samen de zorg voor het gezin hebben. Van de totale groep respondenten vindt 56 procent dat het in een Bijbelse visie mogelijk is dat moeders (parttime) werken (was 48 procent). Opvallend is dat respondenten met jonge kinderen behoudender zijn dan de overige respondenten.
- Het percentage moeders in jonge gezinnen dat in 2013 daadwerkelijk werkt, is 45 procent. Dit percentage is niet gestegen sinds 2010 (was 48 procent).
- Van de gezinnen waarin de moeder werkt, maakt 40 procent gebruik van opvang, in de overige gevallen werkt de moeder als de vader thuis is of de kinderen op school zijn. Van de respondenten die opvang gebruiken, doet twee derde dit voor hooguit een dag.

- Net als in 2010 heeft informele opvang thuis of bij grootouders, familie of vrienden grote voorkeur. De waardering voor formele opvang lijkt iets toe te nemen, maar het gebruik is beperkt. Van de gezinnen met opvang koos 20 procent een kinderdagverblijf of opvang op een basisschool. Op het totaal aantal respondenten met jonge kinderen is dit 3 procent.
- 29 procent van de respondenten vindt het wenselijk dat christelijke/reformatorische basisscholen opvang gaan bieden voor kinderen van 0 tot 12 jaar van 7.30 tot 18.00 uur.

In het onderzoek is niet gevraagd naar de meningen over peuterspeelzalen. Gezien de groei van het aantal peuterspeelzalen in de achterban is daarvoor echter een aanzienlijk draagvlak.

Conclusie

De Bijbel legt de primaire verantwoordelijkheid voor de opvoeding van kinderen bij de ouders. Daaraan vasthouden is heilzaam voor ouders en kinderen, dat blijkt ook wel uit de pedagogische inzichten. De ouder-kindrelatie is voor een gezonde ontwikkeling van kinderen cruciaal en onvervangbaar. Naast de kwaliteit van de relatie doet de kwantiteit er wel degelijk toe. Opvoeden is een taak van beide ouders, maar de moeder speelt in het bijzonder een rol. Een moeder die voor haar gezin zorgt, doet prachtig werk. Daarmee is niet gezegd dat meisjes en vrouwen in de achterban andere talenten niet moeten gebruiken en ontwikkelen. Wanneer zij een gezin hebben, zullen ze hun keuzes echter zo veel mogelijk moeten afstemmen op het belang van het gezin. Dat mag ook 'offers' kosten, in materieel opzicht of in de mate waarin zij zich buiten het gezin kunnen ontplooiën. Het ontstaan van brede scholen mag niet op gespannen voet staan met de Bijbelse en pedagogische verantwoordelijkheid van ouders.

Op dit moment werkt ongeveer de helft van de moeders in de achterban, meestal een beperkt aantal uren. Zij vormen mede de pijlers onder de identiteitsgebonden instellingen. De meeste moeders werken als de vader thuis is of hebben opvang bij grootouders, vrienden en burens. Omdat het gemiddeld aantal uren klein

is, kan dat nog. De verwachting is echter dat de arbeidsparticipatie onder druk van de overheidsmaatregelen zal toenemen. Dan kan de behoefte aan formele identiteitsgebonden opvang groeien. Het is goed als scholen, kerken en gezinnen zich tijdig bezinnen op dit spanningsveld.

Voorschoolse educatie voor peuters zien wij als een goede voorbereiding op de basisschool, zeker voor kinderen die tot de VVE-doelgroep behoren. De peuter begint zijn wereld al te vergroten. In deze fase is het belangrijk zijn ontwikkeling op een goede manier te stimuleren. Voorschoolse programma's kunnen ouders daarbij helpen. We moeten ons er wel bewust van zijn dat met voorschoolse voorzieningen de ontwikkeling van kinderen steeds meer onder overheidsinvloed wordt gebracht.

Samenwerking tussen voorschoolse en schoolse voorzieningen in een brede school, op basis van één visie op de ontwikkeling van kinderen, kan de kwaliteit van onderwijs en opvang versterken. Maar ouders moeten ook alle vrijheid houden om hun kind tot de leerplichtige leeftijd en uit school volledig thuis op te voeden. De school moet nadrukkelijk ook afgestemd blijven op deze kinderen.

Identiteitsgebonden opvang bij de basisschool

De Stichting Hervormde Scholen De Drieslag voelt zich ervoor verantwoordelijk dat ouders voor voorschoolse educatie of opvang van hun kinderen terechtkunnen bij een voorziening van de eigen identiteit. In een aantal scholen van de stichting zijn een eigen peuterspeelzaal en buitenschoolse opvang aanwezig. De Prinses Amaliaschool is de eerste basisschool waarin ook dagopvang voor 0- tot 4-jarigen geboden wordt. De school is gevestigd in het nieuwe voorzieningengebouw De Burgt in Barneveld, samen met twee andere basisscholen en kinderdagverblijf Dol-fijn. Dol-fijn is echter een algemene instelling. Vanwege het verschil in opvoedklimaat wil het bestuur van De Drieslag niet dat ouders op dit kinderdagverblijf aangewezen zijn.

Net als de scholen vragen de kindcentra van De Drieslag van de ouders dat ze zich aan de identiteit conformeren. Dat betekent dat ze zich niet alleen aan de regels van de school houden, maar ook hun betrokkenheid laten zien door aanwezig te zijn bij christelijke vieringen.

Het beleid van De Drieslag is de kindcentra volledig te integreren in haar basisscholen. De school en het kindcentrum kunnen op deze manier goed afstemmen en elkaars ruimten gebruiken. In de Prinses Amaliaschool maakt de buitenschoolse opvang gebruik van de ruimte van de kinderdagopvang en het handvaardigheidslokaal en plein van de basisschool. Voor de kinderen en ouders brengt de integratie van de kindcentra in de school rust en structuur en een vertrouwde omgeving. Ouders en professionals leren elkaar beter kennen. De tijden voor het peuterspeelzaalwerk werden aangepast. Het begint nu net iets later dan de basisschool en stopt net iets eerder. Dat maakt het halen en brengen voor ouders met kinderen in verschillende leeftijden een stuk eenvoudiger. Het VVE-programma van tien uur per week kon hierdoor verdeeld worden over drie ochtenden in plaats van vier. De school beschikt over een pedagogisch beleidsplan van 0- tot 12 jaar. De implementatie vraagt nog tijd, maar de winst is al wel dat leerkrachten en pedagogisch medewerkers elkaar beter kennen en waarderen.

Het onderwijsbestuur dient akkoord te gaan met de benoeming van de bestuursleden en het gevoerde beleid. De jaarrekening van het kindcentrum wordt geconsolideerd in de jaarrekening van het onderwijs.

10. Vrije tijd

Activiteiten voor kinderen na schooltijd, in hun vrije tijd, vormen het hart van veel brede basisscholen. De kinderen kunnen zelf kiezen of zij deelnemen of niet. Over het algemeen zijn het laagdrempelige activiteiten, van kortlopende en kennismakende aard, die gedurende een blok van een aantal weken op een vaste middag gevolgd kunnen worden, op of nabij een schoollocatie. Sommige brede scholen profileren zich met een specifiek aanbod op één thema, bijvoorbeeld cultuur, sport, natuur of wetenschap en techniek. Andere bieden activiteiten aan in het totale spectrum van meervoudige intelligentie.

De brede school werkt voor het aanbieden van de activiteiten samen met lokaal welzijnswerk, verenigingen, plaatselijke organisaties voor kunst en cultuur, muziekscholen, natuur- en milieucentra en de bibliotheek, soms in een netwerk met meer scholen.

Brede scholen kunnen verschillende drijfveren hebben om activiteiten aan te bieden. In de praktijk zijn deze niet goed te scheiden, maar meestal is er wel één die het zwaarst weegt.

- *Verlengde schooldag.* Deze term wordt vooral gebruikt als er sprake is van achterstanden. Er is een duidelijke relatie tussen de activiteiten en het leren op school. De kinderen kunnen in een speelse situatie aanvullende vaardigheden leren en hun kennis verdiepen. Tot het aanbod behoren vaak talige activiteiten en huiswerkbegeleiding.

- *Bieden van een dagarrangement.* Hier staat de dienstverlening aan ouders centraal. Door het aanbieden van activiteiten voor kinderen wordt de combinatie van arbeid en zorg voor ouders vergemakkelijkt. Soms worden de activiteiten aangeboden aan de kinderen die gebruikmaken van de buitenschoolse opvang, soms staan ze open voor alle kinderen.

- *Verrijking van de ontwikkeling van kinderen.* De activiteiten worden aangeboden omdat de brede school vindt dat leuke en zinvolle activiteiten een verrijking zijn voor de ontwikkeling van kinderen. Door ze aan te bieden in bredeschoolverband, wordt de drempel lager voor kinderen die van huis uit niet gewend zijn om in hun vrije tijd deel te nemen aan activiteiten.

- *Activiteiten voor specifieke groepen kinderen.* Te denken valt aan sport met een extraatje voor kinderen die achterlopen in hun motorische ontwikkeling, een training studievaardigheden voor kinderen die binnenkort naar de brugklas gaan, enzovoort.

Gespreksvragen

- Hoe typeert u de fysieke omgeving waarin de kinderen van uw school opgroeien en het aanbod van sportieve en culturele activiteiten buiten de school? Stimuleren deze een verantwoorde, verrijkende vrijetijdsbesteding?
- Wat is uw visie op de brede ontwikkeling van kinderen en de verantwoordelijkheid van school en ouders?

Belang voor het kind

Het doel van de activiteiten is dat ze de ontwikkeling van de kinderen stimuleren. Kinderen maken kennis met nieuwe hobby's en zinvolle en gezonde manieren van vrijetijdsbesteding. Ze ontdekken wat ze leuk vinden en waar ze goed in zijn. Dat geeft hun zelfvertrouwen en een gevoel van vrijheid. Een belangrijk doel van de naschoolse activiteiten is ook het vergroten van sociale vaardigheden. De kinderen maken nieuwe situaties mee, ze leren samen spelen, plannen, samenwerken en communiceren. Ze maken samen plezier, maar leren ook problemen oplossen en teleurstellingen verwerken. De effecten van de naschoolse activiteiten worden versterkt als er een duidelijke verbinding is met school en het binnenschoolse leren, bijvoorbeeld in de vorm van thema's, regels en pedagogisch klimaat, en als de activiteiten aanzetten tot een vervolg buiten de school. Hiervoor zien we vaak een drietrapsraket ontstaan in het activiteitenaanbod: binnenschoolse kennismaking, verdieping via laagdrempelige bredeschoolactiviteiten en gemeentelijk aanbod voor hobby en talentontwikkeling. Een voorbeeld: een schilderles op school moet het kind motiveren om deel te nemen aan het naschoolse aanbod van tekenen en schilderen met verschillende materialen. Als het verder wil, is er een cursus aquarel-leren in het gemeentelijk aanbod.

Bij naschoolse activiteiten spelen verschillende belangen. Kinderen willen in hun vrije tijd zelf kunnen kiezen wat ze doen en met wie. Ouders willen dat hun kind een leuke middag heeft of dat het aanbod van activiteiten hun combinatie van arbeid en zorg vergemakkelijkt. De brede school vindt het belangrijk om kinderen kennis te laten maken met aanvullende vaardigheden die een verrijking voor hen vormen. Tussen deze belangen moet een goede afweging worden gemaakt.

De vrije tijd van kinderen moet niet te veel worden georganiseerd en geprofessionaliseerd. Zelf je tijd indelen, niksen, rommelen en zelf experimenteren is ook belangrijk voor de ontwikkeling van een kind. Ook de leeftijd van de kinderen speelt een rol. Jonge kinderen zijn vaak moe na school en hebben tijd nodig om alle ervaringen te verwerken. Ook kinderen van 7 en 8 jaar zijn niet altijd voorspelbaar in hun behoeften. Kinderen van 9 jaar en ouder willen meer activiteiten ondernemen en hebben behoefte aan meer autonomie.

Opvattingen en behoeften in de achterban

Scholen in de achterban vullen hun wettelijk verplichte samenwerking met buitenschoolse opvang nu meestal in via een makelaarsmodel richting gastouderopvang. Een aanbod van naschoolse activiteiten in het kader van een dagarrangement komt niet of nauwelijks voor. Er zijn wel voorbeelden van scholen die leuke activiteiten voor kinderen organiseren ter verrijking van hun ontwikkeling.

De houding van ouders in de achterban ten opzichte van sportieve, creatieve en culturele voorzieningen is vaak terughoudend, omdat het opvoedklimaat daar meestal niet overeenkomt met het opvoedklimaat thuis. Daarnaast zijn er praktische redenen die het gebruik van dergelijke voorzieningen beperken, zoals de kosten, de afstand of de drukte van een groot gezin.

In het onderzoek onder de RD-lezers zet een minderheid van de respondenten culturele organisaties zoals de bibliotheek en de muziekschool (29 procent) en verenigingen en clubs (18 procent) in de top 3 van gewenste deelnemers in de brede school.

Conclusie

Voor de houding van Driestar educatief en VGS ten aanzien van buitenschoolse opvang (in het kader van een dagarrangement) verwijzen we naar het hoofdstuk Opvang.

Wanneer de school besluit buitenschoolse opvang te bieden, moet deze van goede kwaliteit zijn en in lijn met de opvoeding thuis. Goede naschoolse activiteiten kunnen de opvang vooral voor de wat grotere kinderen verrijken, maar er moet ook ruimte zijn voor door hen zelf in te vullen tijd.

Ook voor kinderen van niet-werkende ouders kunnen naschoolse activiteiten meerwaarde hebben. Ze kunnen toegang geven tot werelden waarmee de kinderen van huis uit minder in aanraking komen. Naschoolse activiteiten kunnen bij een goede aansluiting met het lesprogramma bovendien het leren in de school versterken. De meerwaarde van naschoolse activiteiten is het grootst als de kinderen niet alleen een leuke middag hebben, maar daardoor ook gestimuleerd worden tot duurzamere interesses en hobby's, die zij ook thuis en in andere verbanden kunnen uitoefenen. De school moet daarom bij het samenstellen van het aanbod goed rekening houden met de mogelijkheden in de buurt of binnen de brede school zelf voor de langere termijn.

11.

Visie Driestar educatief en VGS

Een school heeft als eerste opdracht haar wettelijke taken goed te vervullen. Eventuele verbreding vraagt om weloverwogen keuzes. Extra taken moeten aansluiten bij de lokale behoeften en bij de visie van de school op wie haar doelgroepen zijn, welke betekenis ze voor hen wil hebben en hoe ze het leren in de school kan verrijken. Elke brede school heeft daardoor een uniek karakter. Desondanks zijn uit de voorgaande hoofdstukken wel enkele lijnen te trekken.

Opvoedverantwoordelijkheid

Een centraal punt in de bezinning op brede scholen in het christelijk en reformatorisch onderwijs is de opvoedverantwoordelijkheid van de ouders. Volgens de Bijbel zijn ouders de eerstverantwoordelijken voor de opvoeding. Ze hebben de taak hun kind te begeleiden op de weg naar zelfstandigheid en richting te wijzen naar een leven tot Gods eer en in dienst van de naaste. Ook volgens pedagogische inzichten is de ouder-kindrelatie voor de ontwikkeling cruciaal en onvervangbaar. Dit is uitgewerkt in het Bijbels en pedagogisch kader in hoofdstuk 3 en 4 van deze notitie.

Ook in de opvoeding is echter veel gebrokenheid. Opvoeden kan een zware taak zijn, bijvoorbeeld door de gezinssituatie, problemen bij het kind of onmacht bij de ouders. Op elke (brede) school zou dan ook een aanbod aanwezig moeten zijn om ouders te helpen: opvoedondersteuning, activiteiten om het onderwijs-ondersteunend gedrag van ouders te bevorderen en eventueel voor- en vroegschoolse educatie voor (geïndiceerde) peuters. Een identiteitsgebonden aanbod in de vertrouwde omgeving van de school kan de drempel naar hulp verlagen en preventief werken.

Bij de verantwoordelijkheid van ouders hoort dat ze hun keuzes op het gebied van arbeidsparticipatie zo veel mogelijk afstemmen op het gezin. Dat mag ook 'offers' kosten, in materieel opzicht of in ontplooiingskansen buiten het gezin. Als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen heeft de helft van de moeders in de achterban wel een baan. Nu is deze vaak nog klein en worden kinderen informeel opgevangen. De verwachting is echter dat de arbeidsparticipatie onder druk van de overheidsmaatregelen zal groeien. De behoefte aan formele identiteitsgebonden opvang kan dan toenemen. Het is goed als schoolbesturen zich tijdig met belanghebbenden bezinnen op dit spanningsveld.

Ontwikkeling en leren

De brede school is een kans om de ontwikkeling en het leren van kinderen te bevorderen en te verrijken, zeker als de partners werken vanuit één visie op de ontwikkeling van kinderen. De peuterspeelzaal zien we als een goede voorbereiding op de basisschool. Ook een naschools activiteitsaanbod kan van toegevoegde waarde zijn, met name wanneer er een verbinding is met het binnenschoolse leren. Ouders moeten wel alle vrijheid hebben om hun kind tot de leerplichtige leeftijd en na schooltijd volledig thuis te houden. De school moet ook op deze leerlingen afgestemd blijven. Daarnaast is het belangrijk dat er genoeg tijd overblijft die kinderen zelf kunnen invullen.

Ook voor de ontwikkeling van kinderen met extra ondersteuningsbehoeften en voor de hulp aan hun leerkrachten is samenwerking met partners met aanvullende expertise relevant, al dan niet in de context van een brede school.

Presentie en burgerschapsvorming

Verbreding van de school verandert het toelatingsbeleid tot het onderwijs niet. Het biedt wel de mogelijkheid om present te zijn in de lokale omgeving, door (delen van) het aanvullende aanbod beschikbaar te stellen voor kinderen en ouders uit de buurt of door initiatieven te ontwikkelen in samenwerking met lokale partners. De brede school kan er zo ook aan bijdragen dat kinderen in een vertrouwde omgeving leren optrekken met leeftijdsgenootjes uit andere groepen in de samenleving. De school bereidt kinderen voor op christelijk burgerschap. Dat kenmerkt zich door het besef dat we geen blijvende plaats hebben op aarde, maar ook door het dienstbaar zijn aan elkaar en betrokken participeren in de samenleving.

Keuze samenwerkingspartners

Het zal niet altijd haalbaar zijn om een brede school te vormen met partners die allemaal werken vanuit dezelfde identiteit. Zolang de identiteit van het onderwijs gewaarborgd blijft en kinderen en ouders zich vertrouwd en veilig voelen, hoeft dat geen belemmering te zijn. Dank aan samenwerking met andersdenkende partners ook verrijkend zijn. Over het algemeen geldt: hoe inhoudelijker en intensiever de samenwerking, hoe belangrijker de overeenstemming in identiteit en pedagogische visie. Partners die de identiteit niet delen, moeten haar wel respecteren en bereid zijn om er rekening mee te houden en hun aanbod erop af te stemmen.

Driestar educatief en VGS willen de keuze van scholen om wel of niet te verbreden niet sturen, maar wel de bezinning stimuleren en met hun kennis ondersteunen. Daarnaast willen ze met hun expertise bijdragen aan de kwaliteit en identiteit van het aanbod van de (brede) school.

12.

Projectgroep en resonansgroep

Projectgroep

A.J. de Bruijn	senior managementadviseur Driestar educatief, voorzitter
J.K. Matze	manager onderwijsadvies Driestar educatief
P.W. Moens	bestuurder VGS
M.J. Roest	zelfstandig organisatie- en communicatieadviseur, redactie
J.W. Voorwinden	senior beleidsmedewerker VGS
L.J. Zwoferink- den Besten	onderwijsadviseur Driestar educatief, coördinator VVE

Resonansgroep

J.W. van Berkum	wetenschappelijk medewerker Guido de Brès-Stichting
W. Fieret	lector identiteitsontwikkeling Hoornbeeck College
J. Flier	voorzitter RMU / GOLV
R.A. van der Garde	bestuurder Ds. G.H. Kerstencentrum
J.J. 't Hart	orthopedagoog Driestar onderwijsadvies
W. van Kempen	voorzitter Helpende Handen
J. Kluit	locatiedirecteur Ds. Beukelmanschool Alblasterdam
L.A. Kroon	directeur Jeugdbond Gereformeerde Gemeenten
G. Lassche-van Grol	bestuurslid Reformatorische Oudervereniging
G. Leertouwer	beleidsmedewerker SGP-fractie Tweede Kamer
G.R. van Leeuwen	directeur-bestuurder Sebaschool Ochten
H. van der Lingen	directeur basisschool De Wijngaard Doetinchem
S. Middelkoop	senior jeugdwerkadviseur HHJO
J.W. Nieuwenhuyzen	directeur reformatorische basisscholen Middelburg
C.J.B. Ritmeester	manager Driestar hogeschool
P. Schalk	raad van bestuur RMU
Ds. A.C. Uitslag	predikant Christelijke Gereformeerde Kerk Urk
C. van Vianen	directeur LCJ
J. de Visser	opleidingsmanager onderwijsassistent Hoornbeeck College

13. Geraadpleegde literatuur

Bijsterveldt-Vliegenthart, M. van (2012). *Voortgang partnerschap tussen school en ouders (ouderbetrokkenheid)*. Den Haag: OCW.

Brons-van der Wekken, S.H. e.a. (1997). *Dagindeling door taakverdeling*. Den Haag: Guido de Brès-Stichting.

Buitenhek, E. (2013). *Kinderopvangmonitor 2013: back to basics ... and beyond (update)*. Utrecht: Buitenhek Management & Consult.

Bussemaker, J. (2013). *Hoofdlijnenbrief emancipatiebeleid*. Den Haag: OCW.

Driestar educatief (2010). *Essenties van christelijk opvoeden*. Gouda: Driestar educatief.

Driestar educatief (2012). *Peuterspeelzalen en kinderopvang*. Gouda: Driestar educatief.

Grinten, M. van der e.a. (2007). *Handboek brede school 0-12 jaar*. Utrecht: USP.

Hartgers, M., A. Merens en M. van den Brakel (2012). *Emancipatiemonitor 2012*. Den Haag: SCP & CBS.

Hoek, G. van der (2005). *De ene school is de andere niet*. Over de brede school. Den Haag: Guido de Brès-Stichting.

Muynck, A. de en S.D. Post (2009). *Drempels slechten*. Over zorgmijding met betrekking tot jeugdzorg bij bevindelijk gereformeerde ouders in de provincie Zeeland. Onderzoek in opdracht van de provincie Zeeland.

Oberon (2011). *Jaarbericht brede scholen*. Utrecht: Oberon.

Onderwijsraad (2008). *Onderwijs en maatschappelijke verwachtingen*. Den Haag: Onderwijsraad.

Rutten, S. (2009). *Voor- en vroegschoolse educatie in een veranderende omgeving*. Stand van zaken en een blik vooruit. Utrecht: Sardes.

Schaaf, N. en T. van den Berg. *Ouderbetrokkenheid in de brede school*. Een literatuuronderzoek naar effectieve methoden om het ontwikkelingsondersteunend gedrag van ouders te stimuleren. Groningen: Lectoraat Integraal Jeugdbeleid Hanzehogeschool Groningen.

Schouten, E. *En nu ... de ouders*. Kansen van jonge kinderen vergroten met een samenhangend VVE-beleid. Handreiking voor gemeenten. Utrecht: Sardes.

Steunpunt Passend Onderwijs (2012). *Passend Onderwijs*. Informatiegids voor ouders. Nieuwegein: Newprintz.

Studulski, F. i.s.m. de klankbordgroep integraal kindcentrum (2010). *Op weg naar het integraal kindcentrum*. Amsterdam: SPW.

Studulski, F. (2007). *Van visie naar vorm*. Samen een brede school ontwerpen. Amsterdam: SWP.

Taskforce Onderwijs-Kinderopvang (2010). *Dutch design*. Utrecht: MOgroep.

Driestar onderwijsadvies

Burg. Jamessingel 2 Postbus 368 2800 AJ Gouda
T 0182-540355 info@driestar-educatief.nl

www.driestar-educatief.nl

*Driestar onderwijsadvies adviseert en begeleidt scholen voor voortgezet en (speciaal) basisonderwijs, met inspirerend onderwijs en goede zorg als ideaal. Wij zijn een onderdeel van kenniscentrum **Driestar educatief** en werken nauw samen met **Driestar hogeschool** en **Driestar managementadvies**.*

Kastanjelaan 10 Postbus 5 2980 AA Ridderkerk
T 0180-442675 secretariaat@vgs.nl

www.vgs.nl

Uitgave: april 2014